

3. Гиляровская Л. Т. Комплексный анализ финансово-экономических результатов деятельности банка и его филиалов / Л.Т. Гиляровская, С. Н. Паневина. — СПб.: Питер, 2003. — 240 с.

4. Морсман Э. Кредитный департамент банка: организация эффективной работы / Эдгар Морсман. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. — 255 с.

5. Crouhy M. A Comparative Analysis of Current Credit Risk Models / M. Crouhy, D. Galai, R. Mark // Journal of Banking & Finance. — Vol. 24. — № 1—2. — Pp. 59—117

6. The New Basel Capital Accord. [Електронний ресурс] / Basel Committee on Banking Supervision. — Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbsca03.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 15 травня 2012 р.

УДК 339.9

Є. А. Поліщук, канд. екон. наук,
доцент кафедри банківських інвестицій,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

РОЛЬ БАНКІВ У ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ГРУПАХ

АННОТАЦИЯ. Рассмотрены этапы становления финансово-промышленных групп, дана характеристика деятельности банков в финансово-промышленных группах в зависимости от их роли.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: финансово-промышленные группы, коммерческий банк.

ABSTRACT. The stages of formation of financial-industrial groups, the characteristic of the banks in the financial-industrial groups are considered, depending on their role.

KEY WORDS: the financial-industrial groups, the bank.

АНОТАЦІЯ. Розглянуто етапи становлення фінансово-промислових груп, охарактеризовано діяльність банків у фінансово-промислових групах в залежності від їх ролі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фінансово-промислові групи, комерційний банк.

Фінансово-промислові угруповання або фінансово-промислові групи (далі ФІПГ) виступають важливими учасниками інвести-

ційної діяльності. Активний розвиток фінансово-промислового капіталу є вагомим чинником забезпечення стабільності розвитку національної економіки. Проникнення ФПГ у стратегічні та інфраструктурні галузі стає необхідною умовою підтримки сталого економічного зростання в країні. Варто наголосити, що ФПГ повинні стати двигуном реформ, серйозним інвестором та активним користувачем інновацій. Разом з тим, складність управління такого роду структур, різновекторна політика приватизації та недостатнє правове забезпечення не дають змоги ФПГ реалізувати свій потенціал у повній мірі. Значну роль відіграють у процесі діяльності ФПГ банки. Вони є одночасно і джерелом фінансування інвестиційної діяльності, і керівником групи, і її обслуговуючим центром.

Варто зауважити, що дослідженням проблем діяльності ФПГ розглянуто в працях багатьох зарубіжних і вітчизняних учених, серед яких окремої уваги заслуговують роботи О. Й. Пасхавера, Л. Т. Верховодової, Л. З. Супліна, Акімової О. Є., Пугієва А. С., Майорової, Т. В., Мовсесяна А. Г. Утім, ступінь дослідження ролі банків у структурі ФПГ є недосить глибокою, що й дало поштовх до подальшого висвітлення даного питання.

Тому метою нашої статті є визначення ролі банків у складі ФПГ.

Перш ніж перейти до детермінації місця банків у ФПГ, дамо спочатку визначення власне ФПГ, потім дослідимо етапи розвитку діяльності ФПГ, далі перейдемо безпосередньо до опису діяльності банків у ФПГ.

Так, опрацювавши наукову літературу [1—10], ми дійшли того, що *ФПГ* — це офіційно зареєстрована група промислових підприємств, кредитно-фінансових і наукових установ та інших організацій (окрім релігійних і суспільних), об'єднання капіталу яких здійснюється з метою максимізації консолідованого прибутку на умовах чинного законодавства.

Дане визначення показує нам, що ФПГ — це така структура, в якій є місце фінансово-кредитної установи. В нашому контексті у ролі фінансово-кредитної установи виступатиме банк. Варто зауважити, що участь банків у ФПГ формувалася під впливом цілої системи чинників, які тісно пов'язані з розвитком власне ФПГ.

Становлення ФПГ в Україні відбувалося поступово. У контексті політики реприватизації, на нашу думку, це питання можна розглядати крізь призму етапів розвитку ФПГ.

Перший етап «Підготовчий» (кін. 80-х — сер. 90-х рр. ХХ ст.)

Особливості: становлення законодавчої бази приватизаційних процесів; реформування власності відбувалося без грошових інвестицій (майно підприємства записувалося як складова нового акціонерного підприємства або майно ставало приватним після оренди з викупом)



Другий етап «Первісне нагромадження капіталу» (1996 — 1999 рр.)

Особливості: наявність грошово-сертифікаційних форм роздержавлення майна, первісне нагромадження відбувалося за рахунок посередницьких операцій (придбання продукції у державних підприємств за заниженими цінами та перепродаж закордон за ринковими цінами); придбання державними підприємствами сировини за завищеними цінами; практика штучного заниження вартості основних фондів для дешевої приватизації; масова приватизація державної власності. Цей період характеризувався остаточним становленням ФПП



Третій етап «Зростання і закріплення позицій» (2000 — 2004 рр.)

Особливості: активізація індивідуальної приватизації великих індустріальних підприємств, часто стратегічних, переділ власності на великі промислові підприємства, застосування індивідуальної і зваженої оцінки активів підприємств, обмежений доступ до приватизації іноземних компаній; застосування не приватизаційних схем отримання державного майна (додаткова емісія акцій з втраченою статусу державних компаній та передача державних активів до недержавних підприємств), виокремлення бізнес-еліти.



Четвертий етап «Перегляд результатів приватизації» (2005 — 2006 рр.)

Особливості: початок реприватизації, проте через відсутність єдиних підходів до державного управління ФПП змогли зберегти власне майно та зрозуміли важливість ведення відкритого бізнесу.



П'ятий етап «Період нестабільності» (2007 — 2010 рр.)

Особливості: державна влада не гарантує відмови від перегляду результатів приватизації; проте ФПП констатували активізацію процесів впорядкування діяльності вітчизняних бізнес-структур, проведення реструктуризації бізнесів, збільшення угод злиття та поглинання; зниження цін на металеву продукцію на світових ринках і, як наслідок, втрата конкурентних переваг



Шостий етап «Інтеграція у світовий простір» (2011р. — сучасний стан.)

Особливості: прихід транснаціональних корпорацій, орієнтація ФПП на агроринок, вихід ФПП на ІРО, створення металургійних компаній світового масштабу

Рис. 1. Етапи становлення ФПП*

*Складено авторами на основі [9, с. 44—46].

Як бачимо, точка відліку діяльності ФПГ в Україні була закладена ще за часів Радянського Союзу. Вже сьогодні в Україні представлено декілька крупних ФПГ, які представлено у табл. 2.

Таблиця 2

ДІЯЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ГРУП В УКРАЇНІ (ВИБІРКОВО)*

Галузі економіки	Фінансово-промислові групи									
	ПАТ «Систем Кэпитал Менеджмент» (Група СКМ)	Корпорація «Індустріальний союз Донбасу»	Група «Інтерпайп»	Група «Приват»	Група «DF»	Концерн «Укрпромінвест»	Смарт-груп	Альфа-Груп	Група Меркс	Група «Правекс»
Гірнична	+	+	+	+	-	-	+	-	-	-
Металургійна	+	+	+	+	-	+	+	-	+	-
Енергетична	+	+	+	+	+	+	-	-	-	+
Машинобудівна	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-
Фінансова	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Телекомунікаційна	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-
Медіапростір	+	-	+	-	-	+	-	+	+	+
Фармацевтична	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Спорт	+	+		-	-	+	-	-	-	-
Будівництво та операції з нерухомим майном	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+
Рекреаційна	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-
Агропромислова	-	+	+	+	-	+	-	-	-	+
Роздрібна торгівля	-	-	+	+	-	+	-	-	-	+
Оптова торгівля	-	-	+	+	-	+	-	-	-	+

Закінчення табл. 2

Галузі економіки	Фінансово-промислові групи									
	ПАТ «Систем Кэпитал Менеджмент» (Група СКМ)	Корпорація «Індустріальний союз Донбасу»	Група «Інтерлайп»	Група «Приват»	Група «DF»	Концерн «Укрпромінвест»	Смарт-груп	Альфа-Груп	Група Меркс	Група «Правекс»
Ремонт автомобілів	-	-	+	-	-	+	-	-	-	-
Консалтинг	+	-	+	+	+	-	-	-	+	
Нафтобізнес	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-
Хімічна	-	-	-	+	+	-	+	-	-	-
Харчова	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+
Регіон, де зареєстрована ФПГ	Донецьк	Донецьк	Дніпропетровськ	Дніпропетровськ	Нема даних	Київ	Київ	Київ	Київ	Київ

*Складено авторами на основі інтернет-ресурсів компаній

Наведена таблиця містить інформацію лише про частину ФПГ, що діють в Україні. Взагалі, на українському ринку представлено 43 компанії, які позиціонують себе як ФПГ. Аналіз вибірки ФПГ, які представлено у табл. 2, свідчить про те, що у складі ФПГ обов'язковою є фінансова установа (найчастіше це комерційний банк, страхова компанія тощо).

Об'єднання банків із промисловими підприємствами має здійснюватися на наступних принципах:

одобровільний і платний вхід й можливість виходу при відшкодуванні втраченою групою вигоди;

відкритість для прийняття нових членів, якщо їх включення забезпечить синергетичний ефект;

одобровільне делегування частини управлінських функцій центральній компанії або холдингу;

озбереження автономності кожного із членів угруповання;
озобов'язання проведення єдиної стратегічної політики;
онаявність поточних рахунків підприємств тільки в банках,
що входять у ФПГ;

опріоритетна орієнтація банків альянсу на обслуговування підприємств ФПГ і досягнення цілей ФПГ.

Торкаючись практики, варто зауважити, що у складі ФПГ «Систем Кэпитал Менеджмент» діють банки ПАТ «ПУМБ», ПАТ «Ренессанс Кредит», а також страхові компанії СК «АСКА» та СК «АСКА Лайф». У складі групи «Інтерпайп» — ПАТ «Кредит-Днепр», ПАТ «Дельтабанк». Наявний банк і в такій ФПГ, як група «Приват» — ПАТ КБ «Приватбанк» тощо. Отже, *роль* банків у ФПГ важко недооцінити. Її можна розглядати з двох позицій: позиція кептивного банку та позиція фінансового центру групи.

Позиція кептивного банку полягає у тому, що банк здійснює виключно обслуговуючу функцію: узгоджене з ФПГ управління готівковим грошовим потоком, ліквідністю членів ФПГ, а також незначна роль у прийнятті інвестиційних рішень. Тобто тут спостерігається високий ступінь залежності банку від політики всієї ФПГ.

Позиція фінансового центру групи передбачає у тому, що банк знаходиться у центрі всіх фінансових потоків ФПГ. Тобто, він самостійно здійснює фінансовий менеджмент всієї ФПГ. Банк діє в групі як компетентний радник і рівний партнер. Зазвичай, такий банк виступає ініціатором організації ФПГ.

У розрізі аналізу діяльності ФПГ варто наголосити на тому, що участь банку у ФПГ є також вигідною з багатьох причин, серед яких можна назвати розширення фінансової бази банку, прискорення оборотних коштів, оптимізація розрахунків, підвищення інформативності через доступ до поточних рахунків членів групи, підвищення рівня кредитоспроможності, можливість формування інвестиційного та кредитного портфеля з нижчим ступенем ризику тощо.

Продовжуючи аналіз діяльності даних ФПГ, зазначимо, що з табл. 2 також видно, що вони є учасниками великого бізнесу. Тобто такого, який потребує значних ресурсів, і не тільки фінансових, але й природних, основних фондів, інтелектуальних. Як бачимо, українським ФПГ притаманна прив'язка до конкретних регіонів, де сконцентровані їх ресурси, і які є плацдармом для розширення горизонтів подальшої діяльності. Іншими словами, це регіони Східної України (природні ресурси зосереджені саме там) і м. Київ (очевидно, через те, що це столиця України). Однак, не варто робити висно-

вок про те, що тільки в цій частині нашої країни є ФПГ. Так, наприклад, ФПГ «Росан» м. Львів, у склад групи входять 16 підприємств різного напрямку: поштовий оператор «Росан», компанія по управлінню активами «Росан-Капітал», інвестиційна компанія «Росан-Інвест», митно-ліцензійний оператор «Росан-Глобал», служба кур'єрської доставки «Міст Експрес», компанія по пасажирських перевезеннях «Європа-Туринг-Україна», туристична компанія «Міст-Тур» тощо. Або ж Універсальна інвестиційна група у м. Львові. До її складу входять ПАТ «Концерн Галнафтогаз», ВАТ «Концерн Хлібпром», ВАТ «Страхова компанія» Універсальна, ВАТ «Компанія страхування життя» Універсальна, ТзОВ «Український полімер», ТзОВ «Лізингова компанія «Універсальна».

Здійснений аналіз дає змогу побачити також, що формування ФПГ поза межами сектора чорної металургії — досить рідкісний випадок в українській економіці. Але ці випадки необхідно також враховувати, оскільки, по-перше, групи, що виникли тут можна також кваліфікувати як ФПГ; по-друге, значення цих груп зростатиме в перспективі (в міру нормалізації економіки). До таких ФПГ, окрім розглянутих у вибірці, можна додати корпорацію і «Укравто». В її структурі можна побачити понад 40 компаній, серед яких і завод «Автозас», автозаправні комплекси, автомобільні представництва, готельні підприємства, туристичні компанії.

Отже, діяльність ФПГ справила на економіку країни безумовно позитивний ефект. Послідовно почалося пожвавлення галузей, що обслуговували діяльність підприємств, які потрапили в коло інтересів бізнес-груп.

Залежно від ініціатора створення та мети формування банки у структурі ФПГ відіграють неоднозначну роль. З одного боку, банк у ФПГ — це її ядро, головна організація, яка диктує умови та стратегії учасників ФПГ і ФПГ у цілому. Такі ФПГ створюються з метою диверсифікації фінансово-кредитних ресурсів. З іншого боку, банк — це організація, функції якої обмежуються обслуговуванням членів ФПГ. Зазвичай, у таких структурах питання про необхідність банку у групі постає після створення ФПГ, тобто таким чином банк виконує другорядну функцію у формуванні.

Література

1. Формування великого приватного капіталу в Україні / О. Й. Пасхавер, Л. Т. Верховодова, Л. З. Суплін. В надзаг.: Центр економічного розвитку. — К.: Міленіум, 2004. — 90 с.

2. Акімова О. Є., Пугієв А. с. Пути решения проблемы нехватки инвестиционных ресурсов с использованием потенциала финансово—промышленных групп / Акімова О. Є., Пугієв А. С. // Аудит и финансовый анализ. — № 6. — 2011. — С. 297—299.

3. Т. В. Майорова, Інвестиційна діяльність: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / [Т. В. МАйорова]; — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 472 с.

4. Энциклопедия рынка. Ч. 6. Совместное предпринимательство: мировой опыт. — М.: РОСБИ, 1995—1999. — 479 с.

5. Мовсесян А. Г. Методологические основы обеспечения устойчивости финансово-промышленных групп. — М., 1997. — 384 с.

6. Уткин Е. А., Эскиндаров М. А. Финансово—промышленные группы. — М.: Ассоциация авторов и издателей «Тандем», 1998. — 256 с.

7. Экономическая безопасность государства и интеграционные формее обеспечения: Монография / [под ред. Г. К. Вороновского, И. В. Недина]. — К.: Знання України, 2007. — 316 с.

8. Ильин М., Тихонов А. Финансово—промышленная интеграция и корпоративные структуры: мировой опыт и реализация в России. — М.: Альпина Паблишер, 2002. — 287 с.

9. Андрущенко І. В. Концентрація капіталу в економіці України: розвиток Фінансово-промислових груп/ І. В Андрущенко // Економіка та держава. — № 12, грудень 2009. — С. 44—46.

10. Я. В. Воловец. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч: Посібник. — К.: Алерта, 2005. — С. 199.

Стаття подана до редакції 21 травня 2012 р.

УДК 336.71

Л. О. Примостка, д-р екон. наук, проф.,
завідувач кафедри менеджменту банківської діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

МАКРОЕКОНОМІЧНА РІВНОВАГА ТА ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

АННОТАЦИЯ. Исследована взаимосвязь понятий макроэкономического равновесия, финансовой устойчивости банков, динамического финансового равновесия банковской системы, нарушение которых приводит к возникновению финансово-банковских кризисов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: макроэкономическое равновесие, финансовая устойчивость банков, динамическое финансовое равновесие банковской системы, финансово-банковские кризисы.